

BANY-A-001

DENOMINACIÓ: ESSLÉSIA PARROQUIAL DE LA
NATIVITAT DE MARIA

INFORMACIÓ IDENTIFICATIVA I DESCRIPTIVA

IDENTIFICACIÓ DE L'ELEMENT

Denominació	Església Parroquial de la Nativitat de Maria
Codi	BANY-A-001
Tipologia	Església
Ús actual	Església
Autoria	-
Estil o corrent	-
Grau de protecció	-

Situació NNSS – àmbit i enton de protecció

IDENTIFICACIÓ ESPAIAL

Municipi	Banyalbufar
Situació	Plaça de la Vila, 2 a Plànol 2B
Coordenades UTM	X: 458275 Y: 4393138
Altitud	116 m.
Entorn	Urbà

Referència cadastral 8333701DD5983S0001IZ

DESCRIPCIÓ DE L'ELEMENT

Descripció constructiva / estructures

Església entre mitgeres en un lateral i fent cap de cantó amb l'altra, de planta rectangular, amb estructura de paret mestra i coberta amb volta de canó a l'interior que, exteriorment, es tradueix en dos vessants de teules.

FAÇANES. Principal. Plaça de la Vila. Orientació: est. Parament de pedra vista local (calcària) amb junta ampla d'argamassa i ciment mallorquí. Molt planimètrica i exempta de decoració. S'organitza de forma simètrica entorn a un eix vertical central i conformat per dos trams separats per una línia d'imposta de marès. Al tram inferior, el de més superfície, hi trobam el portal major de llinda, reformat, que s'obri damunt una escala de sis graons, que corregeix el desnivell del terreny. Al parament es pot seguir part d'una del traçat d'un portal antic d'arc ogival. A cada costat s'hi situen una petita zona ajardinada moderna. El segon cos, a la part central, just a damunt del portal, presenta una obertura rectangular de notables dimensions, amb un vitrall de vidre emplomat modern que representa un vaixell a veles; a cada costat hi ha una claraòia circular, amb vidres amb decoració geomètrica. Al tram superior és el coronament, que se situa damunt una línia d'imposta. És una testera o frontó triangular que conté una finestra amb coronament triangular i un vitrall modern amb la representació del colom de l'Esperit Sant. Al parament del frontó s'hi pot observar una modificació d'alçada, cap allà l'any 1913, que substituï l'espadaña antiga i deixà l'actual remat de motllura circular, coronada per una creu.

Lateral. Carrer de la Baronia. Orientació: nord. Parament de pedra vista local (calcària) amb junta ampla d'argamassa i ciment mallorquí reconstruït a mitjan segle XIX. S'alça el campanar de base quadrada, situat més endins de la projecció de la façana; és de secció quadrangular, de reduïdes dimensions, amb una finestra de llinda en el segon cos i una altra d'arc rodó més amunt; damunt se situa una línia d'imposta de marès que separa les restes d'una finestra de secció circular cegada; un voladís de marès serveix de base al coronament triangular, marcat per la declivitat dels dos aiguavessos, amb coberta de teules. El campanar fou rebaixat arran de les obres de reforma del terratrèmol de 851. A l'esquerra del parament de la façana, vora el campanar, hi ha restes de dues orles arrebossades i amb petits còdols que dibuixen una llegenda amb mal estat de conservació. En una d'elles s'hi llegeix "Die 15 juii 18[...]", fent referència a l'acabament de les obres de reconstrucció de la façana. Fins a principis del segle XX, el temple disposava d'una segona porta que permetia l'accés des del carrer Baronia a l'interior, pel lloc on actualment trobam la pica baptismal.

Lateral. Carrer de Sebastià Moranta. Orientació: sud. Parament desornamentat de pedra vista amb junta de ciment i argamassa. Sense vans, excepte portal forà de llinda, amb brançal i dintell de pedra viva, que dona accés a la sagristia.

Posterior. Carrer de la Baronia. Orientació: oest. Parament desornamentat de pedra vista local (calcària), els primers metre i mig d'alçada; la resta arrebossada de ciment. Al cos inferior, d'esquerra a dreta, òcul i finestra de llinda. Al cos central, a l'esquerra, finestra de llinda i, a la dreta, altra finestra de llinda. Al coronament de la façana s'obri una finestra inacabada en forma d'espadaña.

INTERIOR. Una sola nau, amb coberta de volta de canó dividida en quatre trams més el presbiteri. El primer tram, en forma de vestíbul, és més baix, perquè té el cor a sobre. Cadascun dels altres, separats d'aquest darrer per un arc rebaixat, coincideix amb l'obertura de les capelles, quatre a l'esquerra i tres a la dreta, ja que en aquest costat es localitza l'escala que condueix al campanar i a l'esmentat cor.

Les capelles estan separades de la nau central per un sistema d'arcades en forma d'arc de mig punt, element que s'utilitza també per separar la nau de la capçalera, més elevada amb absis sense traducció a l'exterior.

La divisió dels trams queda remarcada pel reforçament de la volta amb un sistema de nervadures que desemboquen en les pilastres, les quals actuen de separació entre les capelles i, a la vegada, separen la nau de la capçalera, on se situa l'altar major. A cada costat del mateix, s'obri una porta que condueix a dos estatges, de planta quadrangular, amb volta d'aresta, amb la funció de sagristia, que, a la vegada, es comuniquen per darrere del retaule de l'altar major per un estret passadís. A la sagristia de l'esquerra del presbiteri s'hi conserva el tresor, a l'esquerra, amb un calze del segle XVI i una custòdia de 1711, una pintura d'un sant franciscà més amunt hi ha la pintura d'un sant franciscà. A la dreta es troba la calaixera. A la paret fronta, hi ha la pintura d'un sant Franciscà, i un santcrist. A la dreta del presbiteri, un portalet de llinda motllurada mostra un ninxolet amb una imatge de la Mare de Déu.

L'orgue situat al cor (l'antic sembla que fou venut l'any 1851 a l'església de Galilea per 30 lliures) procedeix de la capella del Roser de l'església del convent de Sant Domingo de Ciutat; després de la destrucció del convent l'any 1837, passà a la Reial Casa de Nines Òrfenes, d'on fou traslladat l'any 1847 a Banyalbufar. S'atribueix al dominicà Vicenç Pizà, del segle XVII. Mostra decoració pictòrica floral i conserva tecles originals. Fou restaurat l'any 1971 per l'alemany Gerard Greenzing i, una altra vegada, l'any 1994 pel mateix Greenzing i

BANY-A-001

DENOMINACIÓ: ESSLÉSIA PARROQUIAL DE LA NATIVITAT DE MARIA

pel solleric Jaume Roig. La tribuna té una barana de fusta sobre la nau i conserva també una roda de campanetes.

El presbiteri s'alça un graó sobre la nau i conté l'altar major, aixecat un graó més amunt; té quatre columnetes i l'escut de Banyalbufar en el centre. El retaule major data de l'any 1787; és d'estil classicista i és obra de Mateu Colom. Dues columnes de tradició coríntia a l'esquerra i dues més a la dreta separen els carrers del retaule, amb volutes als laterals i amb gerros amb flors a la part superior. El retaule és presidit per una pintura que representa el naixement de la Mare de Déu. Les imatges laterals representen sant Francesc de Paula, a l'esquerra, amb el lema Charitas, i la de santa Gertrudis, a la dreta. A la base de les columnes, hi figuren les pintures dels quatre evangelistes (d'esquerra a dreta: sant Joan, sant Lluc, sant Mateu i sant Marc). En el segon tram hi ha un medalló amb una pintura de sant Francesc d'Assís.[1] A l'àtic, hi ha un frontó triangular amb l'Esperit Sant entre raigs i núvols.

Capelles de l'esquerra o de l'Evangelí:

- La primera, sota la tribuna, i oberta amb un arc rodó més reduït que la resta de capelles, és la de sant Antoni Abat, amb la imatge del titular en el centre d'un retaule de finals de segle XVIII, barroc tardà, amb medallons amb rocalla; el medalló superior és un llenç de sant Joan Baptista. El retaule va ser daurat i jaspiat l'any 1854. Fora de la capella, a la paret de l'esquerra, vora el portal major, es poden observar tres làpides sepulcralcs del segle XVIII, de la família Albertí, que abans de la reforma del trespol estaven en el sòl del temple.

- La segona capella de l'esquerra és la de Santa Maria de Banyalbufar; conté un retaule barroc, de 1667, que emmarca la imatge romànico-gòtica coneguda amb els noms de Santa Maria de Banyalbufar i de la Mare de Déu de la Rosa; possiblement data del segle XIII. La imatge fou recuperada i restaurada l'any 1941 per l'escultor Tomàs Vila; ocupa aquesta capella des de l'any 1958.

El retaule conté els quinze misteris del Rosari en forma de quadrets que l'envolten, presidits per la Coronació, a l'àtic; les columnes són salomòniques. A la paret de la dreta hi ha un llenç de santa Catalina Tomàs.

- La tercera capella de l'esquerra és la de sant Josep, amb retaule barroc que mostra la imatge del titular, flanquejada per la de santa Bàrbara, a l'esquerra, i la de santa Rosa, a la dreta; a l'àtic, hi ha una pintura de sant Domingo. Sembla que fou Joan Deià Batle l'autor del retaule de la capella de sant Josep, datat l'any 1728. A la paret de l'esquerra hi ha una pintura de la Mare de Déu del Perpetu Socors i a la de la dreta hi ha una imatge de la Immaculada.

- La quarta de l'esquerra és la de sant Pere, amb retaule obra de Gaspar Oms, de 1584.

Aquest moble fou el retaule major des de finals de segle XVI fins a finals de segle XVIII, quan fou reconvertit en retaule de sant Pere i traslladat a la capella actual. Aleshores es produí el canvi de la pintura central, una Mare de Déu, pel llenç de sant Pere, més moderna que la resta. Amb la restauració del retaule, l'any xxxx, per part del taller de Josep Maria Pardo, es retornà l'antiga imatge que presidia el retaule i que aleshores es trobava, a la mateixa capella, situada a la paret de l'esquerra. Es troba flanquejada per llenços originals, que representen sant Jaume i sant Francesc. La predel·la mostra representacions de l'Anunciació, la Nativitat i l'adoració dels Mags; a l'àtic, hi apareix un llenç de sant Ramon Nonat, amb l'escut dels mercedaris. Segons la GEPE (III, 367), Gaspar Oms I (1540-1614), «el 1584 contractava l'acabament del retaule major de Banyalbufar, ara convertit en el de sant Pere. Les pintures de l'actual titular i de sant Ramon Nonat són afegits posteriors, però s'ha conservat la primitiva pintura central, dedicada a la Mare de Déu. Just acabat ja era considerat "un bon retaule" en una visita pastoral, fet que justifica la confiança que el bisbe Joan Vic dipositava en el pintor». A la paret de l'esquerra hi ha una Mare de Déu (l'antiga imatge que presidia el retaule, mentre que a la de l'esquerra hi ha una imatge de sant Sebastià. Capelles de la dreta o de l'Epístola:

- La primera, sota la tribuna, només presenta un nínxol d'arc rodó que conté la pica baptismal, amb un cobre-piques piramidal de fusta; l'interior del cobre-piques mostra decoració pictòrica amb l'escena del Baptisme de Jesús. A la dreta hi ha el portalet de Llinda amb l'escala que puja al cor i al campanar, amb baraneta de fusta.

- La segona és la capella del Sant Crist, amb un retaule barroc, del segle XVII, amb Crist encreuat i, al fons, un llenç amb les representacions de Maria i sant Joan Evangelista. A la predel·la, una imatge del Nin Jesús, entre les pintures de santa Clara i de sant Gil; als laterals, l'escena de Crist caminant sobre les aigües a la dreta, i la Circumcisió de Jesús, a l'esquerra. A l'àtic, un llenç de la Mare de Déu dels Dolors. A la paret de l'esquerra hi ha una pintura de santa Teresa i a la dreta una altra de sant Ignasi de Loiola.

- La tercera és la de la Mare de Déu del Roser, amb retaule barroc, de 1762. A l'esquerra hi ha una imatge de santa Llúcia i, a la dreta, una altra de Ramon Llull. L'àtic reproduceix un llenç amb l'escena del Calvari.

- La quarta capella de la dreta és la del Sagrat Cor de Jesús; presenta un retaule modern, neobarroc, de final de segle XIX o principi del XX, que conté una imatge moderna del titular. Als laterals, hi figuren dos llenços de sengles religioses; a l'àtic, hi ha la pintura de Jesús i sant Joan infants. L'urna de l'altar conté la imatge de la Mare de Déu Morta. En la paret lateral de l'esquerra, hi ha la representació de la cova de Lourdes, amb una imatge de la Mare de Déu, de l'any 1908, donació dels senyors de la Baronia, mentre que a la paret de la dreta hi ha la imatge d'una santa.

Cronologia	Modern. S.XVI-XX
Criteris datació	Referències documentals. Estructures
Classificació general	Arquitectura religiosa
Accessibilitat	Rodada
Funcionalitat	Religiosa
Materials i tècniques de construcció	Pedra calcària. Marès. Pedra em verd
Categoria	a) Patrimoni urbà

NOTES HISTÒRIQUES

El més probable és que l'existència d'un temple per al culte cristià a Banyalbufar es remunti a la segona meitat del segle XIII. Fins l'any 1913 l'església i la seva demarcació va tenir la categoria de vicaria i depenia de la parròquia de Sant Pere d'Esporles.

Fins a mitjans segle XVI el temple es trobava en un altre lloc, avui anomenat s'Era des Fossar, al principi del camí des Molí, baixant a mà dreta.

L'any 1545, aquest temple (probablement del segle XIII) fou destruït per una incursió de corsaris nordafricans. L'any 1553 l'església ja es trobava restablerta i guarnida de tot el necessari per al culte, però se cercava un altre lloc per aixecar un nou temple, més enfora de la mar i, per tant, més protegit d'altres possibles atacs corsaris.

L'any 1560 se signà el contracte per edificar la nova església, l'actual, amb el picapedrer Rafel Llunyà, segons els plànols de mestre Simó Ballester. L'obra havia de comptar amb la construcció d'una torre –avui desapareguda– per refugiar la població i defensar el temple d'un nou atac.

Molts banyalbufarins i alguns esporlerins contribuïren en les despeses; d'entre els qui més hi participaren podem destacar el rector d'Esporles i el senyor de la Baronia. Altres participaren en la construcció fent-hi jornals.

BANY-A-001**DENOMINACIÓ: ESSLÉSIA PARROQUIAL DE LA NATIVITAT DE MARIA**

El retaule major fou encarregat, l'any 1584, al conegut pintor ciutadà, Gaspar Oms. Actualment es conserva, restaurat, a la quarta capella de la part esquerra o de l'Evangelí, vora la trona.

L'any 1677 l'edifici ja es trobava molt degradat per haver-se fet tant a l'antigalla i, sobretot, per ser tan mancat de proporció a causa de les dues Caselles que s'hi havia construït: Nostra Senyora del Roser i santa Bàrbara. A més, el temple era massa petit per als dies en què només se celebrava una missa o per als dies de festa. Aleshores, el consell municipal aprovà allargar l'església una volta, on s'hi construïria la capella major i dues noves sagristies (les antigues servirien per edificar dues Caselles més). També considerà necessari alçar tota l'església en la mateixa proporció que demanaven les esmentades Caselles. Atès que l'únic lloc per on es podia allargar l'església era pel camí que passava pel seu darrera, el senyor de la Baronia donà un tros de terra per tal de poder recular l'antic camí.

El 4 de juny de 1691, l'ampliació de la nova església estava a punt de finalitzar, malgrat les penúries econòmiques.

A finals del segle XVIII les obres de reforma continuaven al temple. El 1783, el picapedrer Bartomeu Vich tapà de nou tota la teulada i, l'any 1785, els fidels banyalbufarins pagaren 56 lliures "para hacer un reloj de campana nuevo que se colocó en el campanario de esta iglesia".

L'any 1747, l'escultor Andreu Carbonell treballava a l'església de Banyalbufar i hi esculpí el retaule de santSebastià.

L'any 1787, el pintor Mateu Colom signava l'altar major d'estil classicista.

El terratrèmol de l'any 1851, que es féu sentir a bona part de Mallorca, afectà seriosament l'estructura de l'edifici. Els mestres picapedrers Joan i Bernat Bestard dirigiren les obres de reforma que consistiren a tornar a fer l'arc del cor, el portal major i concloure les obres de la façana.

Un dels murs més afectats i que amenaçava perillosament caure era el que dona al carrer Baronia. La família Cotoner, propietària del casal senyorial, féu les gestions pertinents per tal que tomassin els vell i en construïssin un de nou. Les obres varen durar fins a l'any 1860 i bona part del poble i el general Cotoner hi contribuïren aportant diners o jornals.

L'any 1847 es traslladà l'orgue minor de la Reial Casa de Nines Òrfenes de Ciutat, d'on fou traslladat fins a Banyalbufar. Provenia de la capella del Roser de l'església del Convent de Sant Domingo de Ciutat, destruït l'any 1837.

L'any 1862 la reina Isabel II atorgà 968 reials per a l'adquisició d'ornaments per al culte del temple.

L'any 1868, les obres encara continuaven i es construïa l'escala que conduïa al campanar, s'emblanquinaven les voltes i es tapaven els clivells de la volta de canó oberts a conseqüència del terratrèmol. El llenç de l'altar major, fou repintat per Melchor Humbert.

A les acaballes del segle XIX i començaments del segle XX, les obres de manteniment de l'edifici continuaren quasi sense interrupció.

L'any 1908 els senyors de la Baronia feren donació d'una imatge de la Mare de Déu, que se situa, en una representació de la cova de Lourdes, a la quarta capella de la dreta, del Sagrat Cor de Jesús.

L'any 1913, l'església de Banyalbufar deixà de ser vicaria in capite i s'eregi en parròquia. L'any 1941, la Verge de la Rosa fou restaurada (més malament que bé) i tornada al culte.

L'any 1965 s'adequà l'església al que deien les normes del Concili Vaticà II, especialment pel que fa a l'altar major, perquè, i seguint el que havia dictat el Concili, s'havia de col·locar de cara al poble.

L'any 1971 l'orgue barroc fou restaurat per l'alemany Gerard Greenzing i, una altra vegada, l'any 1994, pel mateix Greenzing i pel solleric Jaume Roig.

L'any el taller de José Maria Pardo restaurà l'antic retaule de Gaspar d'Oms.

BIBLIOGRAFIA

Albertí 1994b

Albertí 1998: 169-175

Albertí & Albertí 1998: 73-94

Berard 1983

Gran Enciclopèdia de Mallorca: III, 143

Gran Enciclopedia de la Pintura i Escultura: II, 53 i 100; III, 367

Morey 1989

Ripoll 1972

Roselló & Albertí 1995: 43-49, 47-48

Valero & Albertí 2000: 31-43

ESTAT DE CONSERVACIÓ

Estat de conservació

III. Quan es conserven íntegres tots els elements estructurals del monument.

Causes del deteriorament

Erosió

Defectes de conservació

Estructures

Cobertes

Revestiments

Perills eventuais

Vandalisme

Treballs realitzats

Alteració de la fesomia original

Restauracions

Estudis específics

INFORMACIÓ NORMATIVA**PROTECCIÓ DE L'ELEMENT**

BANY-A-001**DENOMINACIÓ: ESSLÉSIA PARROQUIAL DE LA NATIVITAT DE MARIA****Grau de protecció:****A****Propietat**

Eclesiàstic

Classificació del sòl:

Urbà - Polígon 6 NNSS

Usos permesos:

Pràctica religiosa. Segons secció 2ª – Casc Antic, art. 53 de les NNSS

Just. valor patrimonial / protecció

Valor Patrimonial, Valor Històric i Valor Vernacular

Elements destacats a preservar:

Volumetria original. Estructura i acabats. Revestiments. Elements característics de la seva tipologia constructiva. Béns mobles.

Intervencions permeses

Conservació. Consolidació. Restauració. Rehabilitació.

Intervencions no permeses

Enderroc total, Enderroc parcial, Transformacions tipologia constructiva, actuacions que desvirtuin el caràcter patrimonial del bé.

Intervencions preferents

Estructura, Cobertes, Revestiments i acabats de façana.

Afectació Llei de Costes

-

Altres/Observacions:**ZONA DE PROTECCIÓ DE L'ELEMENT****Àmbit d'influència:**

Segons Determinacions Art. 41.3 Llei 12/1998 de Patrimoni Històric de les Illes Balears

Definició de les intervencions preferents s/ l'entorn de l'element:

Finques colindants

IMATGES